

# עמק השבוע

ג'קון צו

שנה ב

פרשת שמות תשפ"ו והימים שכביחותיה

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע  
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א  
מחבר סדרת דספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

## בענין אופן מנהג עריכת תיקון שובבי"ם בזמנינו

עננו הגדול בשומע תפילה וכמו שכתבו התוס' והמרדכי ונפסק בשו"ע דבציבור לעולם מותרים להוסיף ולהאריך באמצע התפילה וכו' וכן המנהג כהיום להוסיף הרבה תחינות ובקשות וסליחות ביום כיפור. עכ"ל. הרי דהביא רא"י להמנהג הנ"ל בשער השמים לומר עננו הגדול בברכת שומע תפילה מהא דמוסיפים הרבה תחינות ובקשות וסליחות בימים נוראים באמצע התפילה, ולכאן זהו רא"י ברורה דלא חיישין בזה להפסק.

**אבל נלענ"ד דלית מזה רא"י כלל**, דע"י במעשה רב באות ר"ה דמבואר דהגר"א אמר הפיוטים בר"ה ויוהכ"פ בתוך התפילה, אף דלעיל באות קס"ג מבואר דמנהג הגר"א שאין לומר הפיוטים בג' רגלים בתוך התפילה ולעיל באות קכ"ז מבואר דמנהג הגר"א שאין לומר הפיוטים דד' פרשיות ושבת הגדול בתוך התפילה, ומבואר דבר"ה ויוהכ"פ לא חיישין כ"כ להוסיף תפילות בתוך התפילה כמו בשאר ימים. (והטעם, עיי"ש באות קס"ג בקובץ מפרשים שהובא מספר דברי שלמה וז"ל י"ל עוד בזה דבר"ה ויוהכ"פ כיון דבלאו הכי תקנו הגאונים להפסיק בזכרנו ומי כמוך וכתוב בספר וא"כ כיון שבלא"ה התפלה מופסקת וע"ז יש סמך במס' סופרים דתני שם כשם שתפלתן של ישראל משונה משאר כל ימות השנה כך חתימתן משונה ולכן נוכל להפסיק עוד בפיוטם אחרים. עכ"ל.) וא"כ גם לענייננו **ליכא רא"י כלל** ממה שמוסיפים בימים נוראים בתוך התפילה שגם יש להוסיף עננו הגדול בתוך התפילה.

הנה כיון דליכא רא"י ממנהגינו בימים נוראים דמותר להאריך באמצע התפילה, וכיון דמנהגינו הוא לא לומר סליחות בתענית ב"סלח לנו", לכאורה חזינן דלמעשה נוהגים לחשוש בזה להפסק, וא"כ למעשה לכאורה אין לומר עננו הגדול בברכת שומע תפילה אפילו בחזרת הש"ץ.

צרכיו בשומע תפילה אם בא לומר אחר תפילתו אפילו כסדר יום הכפורים אומר. ועיין בשו"ע סי' קי"ט ס"ב דאיתא וז"ל יש אומרים שכשמוסיף בברכה לצורך יחיד לא יאריך, עכ"ל, ומבואר בראשונים דהמקור לדברי השו"ע הוא מדברי הגמ' הנ"ל, דמבואר דרק בסוף התפילה אפשר להוסיף אפילו כסדר יום הכפורים, אבל לא באמצע שומע תפילה. ולפ"ז לכאורה פשוט דאין להוסיף "עננו הגדול" באמצע שומע תפילה כיון דהיא תפילה ארוכה. שו"ר שכן העיר הכף החיים בסימן קי"ט ס"ק ט"ו. וכן מצאתי בספר טיב השובבי"ם שם דאיתא וז"ל הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א בבית מדרשו נוהג לומר עננו הגדול דוקא לאחר התפילה. עכ"ל.

אולם לכאורה היינו דוקא בתפילה בלחש, אבל בחזרת הש"ץ אין חסרון לאומרו בשומע תפילה, דהראשונים כתבו דהא דמבואר בגמ' הנ"ל דאין להאריך באמצע בברכה היינו דוקא ביחיד, אבל בציבור שאני, וכמו שמדויק בדברי השו"ע הנ"ל, והסבירו דלכך נהגו בתענית בה"ב להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכת סלח לנו. וא"כ בציבור בודאי אפשר לומר "עננו הגדול" בשומע תפילה.

אבל לכאורה זה אינו, דהא עיין בשו"ע בס' תקס"ו ס"ד דאיתא וז"ל נוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו ויש שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום י"ח ברכות וכן הנהיגו הקדמונים בא"י והוא המנהג הנכון. עכ"ל. ועיין במשנה ברורה ס"ק י"ז דהסכימו האחרונים כדעה שניה. הרי דמנהגינו הוא שאפילו ציבור אין להם להאריך באמצע הברכה, וא"כ י"ל שאין לומר עננו הגדול בשומע תפילה, דומיא להא דאין אנו אומרים סליחות בברכת סלח לנו.

הנה ראיתי בטיב השובבי"ם עמ' ע"ז דאיתא וז"ל בציבור בודאי אפשר לומר

הנה בזמנינו, כפי מה שראיתי ושמעתי, בהרבה מקומות קדושות, נוהגים להתאסף פעם בשבוע בימי שובבי"ם בשנה פשוטה, (ופעם בשבוע בימי שובבי"ם ת"ת בשנה מעוברת), והרבה אינשי מתענים בו ביום, (ופודים פ"ד תעניות), ומתפללים מנחה ואומרים תפילת עננו להרש"ש בשומע תפילה, עכ"פ בחזרת הש"ץ, וזה חשיב אסיפה השייכת למדרגה גבוה מאד בעבודת ד'.

ועיין בספר תיקון היסוד להרה"צ ר' ישעי' אשר זליג מרגליות ז"ל בהקדמה דאיתא וז"ל סדרו חכמי המקובלים וכן עושין ונוהגין בירושלים להתענות עכ"פ יום אחד בכל שבוע בשבועות שובבי"ם, בשנה מעוברת גם ת"ת, וישנן פעה"ק בתי כנסיות ובתי מדרשות וישיבות של ספרדים ואשכנזים קבועים וידועים אשר שמה באין ומתכנשין כל אלו המתענים באותו יום להתפלל שם תפילת מנחה ואז פודים שם את הפ"ד תעניות וכו', ואח"כ בתפילת המנחה אומרים בברכת שומע תפילה תפילת עננו הגדול עם היחודים הנדפס פה ומי שלא בא בסוד ד' וכו' ישמע בחזרת הש"ץ שנסדר יום יום במקום הקבוע למנחת שובבי"ם שבא שם ש"ץ קבוע וידוע אחד מחכמי המקובלים שהוא אומר בחזרת התפילה תפילת עננו הגדול עם הכוונות והייחודים ומכוון להוציא הקהל השומעים ובפדיון כסף של פ"ד יום וכו'. עכ"ל.

הנה יל"ע מתי לומר תפילת עננו להרש"ש. והנה עיין בספר טיב השובבי"ם (בעמ' ע"ח) דאיתא וז"ל המנהג בישיבתנו הקדושה שער השמים ועוד מקומות שאומרים עננו הגדול באמצע ברכת שומע תפילה. עכ"ל. ויל"ע בזה, דעיין במס' ע"ז דף ח ע"א דאיתא אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר אמר ריב"ל אע"פ שאמרו שואל אדם

# לפי הצד דאין לומר עננו להרש"ש בשומע תפילה מתי יאמרנו

צריך להשי"ץ להתוודות באמצע התפילה. והנה עכ"פ י"ל דכמו שהשי"ץ אינו מתוודה לאחר התפילה ביוהכ"פ הוא הדין ד"ל דלא שייך שהשי"ץ יאמר עננו הגדול לאחר התפילה, דאם יאמר עננו הגדול לאחר התפילה שוב לא יחשב שאמר עננו הגדול בהדי תפילתו כלל, ורק יחיד יכול לומר עננו הגדול לאחר התפילה ואפ"ה חשיב שאומר בתפילתו דומיא דוידוי ביוהכ"פ.

וא"כ אף דליכא שום חשש הפסק אם אומר עננו הגדול לאחר חזרת השי"ץ, אבל אפשר דאינה עצה המועילה, דעננו הגדול נתקן בהדי התפילה, ולאחר חזרת השי"ץ שוב לא חשיב בהדי התפילה, וא"כ צע"ע מהו העצה בזה.

ידוע דביוהכ"פ היחיד אומר וידוי אחר תפילתו והשי"ץ אומר וידוי באמצע חזרת השי"ץ, והטעם בזה כבר פירשו הגאונים, עי' באוצר הגאונים ליומא דף פז ע"ב חלק התשובות שהובא תשובת רב שרירא גאון ז"ל אבל שליח ציבור כיון שסיים את התפילה לא נשארה לו שליחות. עכ"ל. וביאור דבריו נראה דחלוק חלות התפילה ביחיד מחלות התפילה בחזרת השי"ץ, דהיחיד הלא נחשב באמצע התפילה כל זמן שלא עקר את רגליו, אבל השי"ץ הלא כל כח תפילתו הוא מכח שליחות הציבור, וא"כ מיד לאחר שגמר הברכות של שמונה עשרה פקע לה שליחותו ונגמרה תפילתו ואם יתודה לאחר התפילה אי"ז וידוי בהדי תפילה, ומה"ט

הנה אם אין אומרים עננו הגדול בשומע תפילה בחזרת השי"ץ, יל"ע מתי יאמרנו. ולכאורה י"ל כנ"ל דיאמרנו אחרי התפילה כמנהג הכף החיים והגר"מ שטרנבוך שליט"א. ועי' בטיב השובבי"ם בעמ' ע"ט דמבואר דגם הנוהגים בדרך כלל להוסיף עננו הגדול בשומע תפילה לפעמים מוסיפים עננו הגדול רק לאחר התפילה.

אולם יש להעיר דלכאורה אין זו עצה פשוטה לאמרנו אחר התפילה בחזרת השי"ץ, ד"ל דהכף החיים רק הזכיר האי עצה לגבי תפילה בלחש, דבזה יכול להוסיף עננו הגדול "באלהי נצור קודם יהיו לרצון האחרונה כדי לצאת מחשש הפסק", אבל בחזרת השי"ץ י"ל דלא שייך האי עצה. דהנה

## בענין הגדרת תפילת עננו להרש"ש

הדין בעננו להרש"ש דאינו דומה אם אומרנו במקומו לאם אומרנו שלא במקומו.

אבל לכא' קשה, דכפי מה שראיתי, כשעושים המנהג הנ"ל, בחזרת השי"ץ אומרים "עננו רגיל" בין גואל לרופא ואומרים תפילת הרש"ש בשומע תפילה, ומוכח דאין תפילת הרש"ש עצם תפילת עננו. ולכא' י"ל דלא קשה, ד"ל דעיקר תקנת הרש"ש היתה ליחיד לומר תפילה זו כשמתענה מחמת עוונותיו, ולא תיקן כלל לומר תפילה זו בחזרת השי"ץ, וכל הענין שאומרים התפילה בזמניו בחזרת השי"ץ הוא כדי להוציא אלו שאינם בקיאים בכוונות. אבל עכ"פ יש להעיר בזה, דהיות והשי"ץ הנ"ל אומר עננו בין גואל לרופא, שוב כשאומר תפילת הרש"ש בשומע תפילה בע"כ דאינו "תפילת עננו", דהא כבר אמר עננו, ולכא' פשוט דאי אפשר לומר עננו שני פעמים, שרק תיקנו לומר עננו פעם אחד, וא"כ כשאומרנו בשומע תפילה רק הוי כהוספת תפילה בעלמא, ובזה יש לאומרנו אחר התפילה ולא בתוך התפילה.

נמצא שלפי מה שנוהגים שלא מוסיפים עננו להרש"ש בתוך העננו שאומרים בין גואל לרופא, יש לצדד שרק יחיד יאמר תפילת הרש"ש בשומע תפילה, אבל שי"ץ יאמרנה לאחר התפילה, להיפך ממה שהיינו אומרים ע"פ המדויק בשו"ע כנ"ל ע"פ הסוגיא במס' ע"א.

לתעניות, אלא דנוסחתו היא יותר ארוך מתפילת עננו בשאר תעניות משום דשאני מהותה דהני תעניות ממהותן דשאר תעניות, דהנה החפצא דשאר תעניות הוא תענית כללית, ואף אם יש סיבה פרטית למה הוא מתענה, כגון אם הוא מתענה משום איזה צרה מיוחדת או לעשות תשובה על עבירה מיוחדת, אבל מהות התענית היא תענית כללית, ומקוים שעל ידי התענית ליוושע מהצרה המיוחדת או שתקבל תשובתו על העבירה המיוחדת, אבל התענית עצמה אינה נוגעת במיוחד להצרה או להעבירה, ולכן תמיד אומרים נוסח כללי. אבל הני תעניות שבשער רוה"ק הן תעניות פרטיות שכל מהותן היא לתקן עון פרטי, ולכן יש בהם מספר מסויים וצריכות להיות רצופות ויש בהן כוונות מיוחדות, וי"ל דלכך בהני תעניות אומרים נוסח פרטי הנוגעת לתשובה מהאי עון בפרטות ותיקון העון בפרטות.

הנה לפ"ז יש לצדד דתפילת הרש"ש לא חשיב הוספה בתפילה, אלא זהו עצם הנוסח לעננו בהאי סוג תענית, ושפיר יכול לאומרה בשומע תפילה כמו שתמיד אומרים עננו לתעניות בשומע תפילה. ויש להוסיף דלפ"ז יש להקפיד דוקא לומר האי תפילה בשומע תפילה, דכמו דבעננו רגיל בשאר תעניות פשיטא דאינו דומה אם אומרנו במקומו לאם אומרנו שלא במקומו, הוא

הנה אפשר ד"ל (דלא ככמה מהצדדים הנ"ל) דאין תפילת הרש"ש נוגעת כלל לכל הסוגיא ד"הוספה בתפילה", וממילא אין שום חסרון לאמרנו בשומע תפילה, דהנה תפילת הרש"ש פותחת עננו אבינו עננו בצום תעניתנו זה כי בצרה גדולה אנחנו, והנה האי פתיחה היא כעין פתיחת נוסחת תפילת "עננו" לתעניות, דגם התם פותחים "עננו ד' עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו". ועד"ז בסיום תפילת הרש"ש איתא ואל תפן אל רשענו ואל תסתור פניך ממנו וכו' כי אתה ד' העונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה, והיינו ממש כסיום נוסחת תפילת עננו לתעניות. וי"ל דגם הרש"ש פתח וסיים כן הכא משום דגם זה הוא תפילה מיוחדת לתענית. אלא דצ"ב למה נקט "עננו אבינו עננו" במקום "עננו ד' עננו". וי"ל פשוט שזהו משום דבנוסחת עננו לתעניות של הספרדים הנוסח הוא עננו אבינו עננו (וכ"ה ברמב"ם בסדר התפילות), וא"כ י"ל דזה היה נוסחת הרש"ש. (והנה לפ"ז י"ל שמי שתמיד מתפלל בנוסח עננו ד' עננו דגם הכא יש לו לומר עננו ד' עננו, דהרש"ש רק תיקן כפי נוסחתו, ולא משום שזהו נוסח מיוחד לתפילה זו. וצע"ע למעשה).

והנה לפ"ז יש לצדד דאין תפילת הרש"ש עוד תפילה מיוחדת לתענית עם אותה פתיחה וסיים, אלא תפילת הרש"ש היא ממש תפילת עננו

## ספק למעשה ע"פ הנ"ל

מתענים פ"ד תעניות עדיין יוצאים ידי חובת חזרת השי"ץ, וא"כ אפשר דלית מזה סיבה שלא להצטרף עמהם להתפלל. אבל עדיין היה נראה לענ"ד שיש בזה סיבה

חסרון בהחזרת השי"ץ הנוגע לכל הציבור. והנה זהו פשוט לכאורה דאין האי "הפסק" מעכב בהחזרת השי"ץ, דהא למעשה עננו הגדול הוי תוספת תפילה, ואף אם מאריכים ואף אם אינם

הנה ע"פ כל הנ"ל נמצא דיל"ע אם כדאי למי דלית לו בזה מנהג קבוע להצטרף למנין שאומרים עננו הגדול בחזרת השי"ץ בשומע תפילה, דהרי אפשר שיש בזה חשש הפסק וכנ"ל, ולכאורה זהו

אמירת וכוונת הש"ץ) או האם עדיף לשמוע עננו הגדול באופן שאינו בתוך התפילה [משום שהציבור אומרו לאחר חזרת הש"ץ או משום שהוא כבר התפלל קודם עם מניין רגיל] דע"ז ליכא חשש הפסק אבל אפשר דלא יזכה בזה להתועלת מהכוונות והייחודים כיון שאין אמירת עננו בהדי התפילה. וצע"ע בזה למעשה למי שאין לו בזה מנהג קבוע.

הוא כבר התפלל מנחה קודם, אז אין זה החזרת הש"ץ הישיר לו ואינו יוצא בהאי חזרת הש"ץ.

נמצא שיש להסתפק מה עדיף, להתפלל עם ציבור שאומרים עננו הגדול בשומע תפילה, דבזה יש חשש הפסק אבל יזכה בזה להתועלת מהכוונות והייחודים (לפי המקובל ע"פ כל הגדולים הנ"ל דאפשר לצאת הני כוונות ע"י

שלא להצטרף להם לכאורה, דהא נמצא דהחזרת הש"ץ אינו אלא "בדיעבד", ולכאורה עדיף להתפלל עם ציבור אחרת שעושים חזרת הש"ץ "לכתחילה". והנה לכאורה העצה היא להתפלל מנחה קודם ולשמוע חזרת הש"ץ במניין רגיל, ואח"כ ילך לשמוע עננו הגדול מש"ץ שאומרו ומכוון בו בשומע תפילה. אולם לפי הנבאר אין זו עצה פשוטה, דאפשר דעננו הגדול רק נתקן בהדי תפילה, ואם

## אכילת בשר בסעודת מלוה מלכה בליל תענית שובבי"ם

כתב דלא יאכל בשר בלילה שאחר התענית. וא"כ לפי רבינו המ"ב לכאורה פשוט דמותר לאכול בשר ויין בסעודת מלוה מלכה.

וכן יש עוד סיבה לכאורה שבציור דידן מותר לאכול בשר ויין בסעודת מלוה מלכה, דע"י במ"ב בסימן תקנ"ח ס"ק ב' שכתב לגבי מוצאי תשעה באב וז"ל שלא לאכול בשר ופשוט דבסעודת מצוה מותרים כל הקרואים לאכול בשר ואפילו איננו קרובו. עכ"ל. והנה המ"ב כתב כן לגבי מוצאי תשעה באב, ולכא"ו י"ל כן גם במוצאי תענית של תשובה (דלגבי זה לכאורה אין מקום לחלק ביניהם). וא"כ אף לפי האוסרים לאכול בשר ויין בליל התענית לכאורה מותר לאכול בשר ויין במלוה מלכה, דהוי כמו שאר סעודת מצוה.

אבל אפשר דזה אינו, דאפשר דלגבי האי ענין דבשר ויין, מלוה מלכה אינה כשאר סעודת מצוה, וכמו שאין נוהגים היתר לאכול בשר ויין במלוה מלכה במוצ"ש חזון, דלא כשאר סעודות מצוה, אפשר דהוא הדין בליל התענית, שאין אוכלים בשר ויין במלוה מלכה, דלא כשאר סעודות מצוה. אבל י"ל דאין ראי' ממוצ"ש חזון לליל התענית, דהרי חזין דאפילו בראש חודש אב שאין אנו נוהגים לאכול בשר ויין אע"פ שמותר לאכול בשר ויין אם מוצאי התענית חל בראש חודש.

נמצא דצע"ע אם האוסרים לאכול בשר ויין בליל התענית יתירו לאכול בשר ויין במלוה מלכה.

הנה היות ולפי המ"ב בודאי מותר לאכול בשר ויין במלוה מלכה בליל התענית וכנ"ל, ויש בזה כמה צדדים אם האוסרים לאכול בשר ויין בליל התענית ג"כ יתירו לאכול בשר ויין במלוה מלכה בליל התענית, לכאורה י"ל דפשוט דאף מי שנוהג בדרך כלל שלא לאכול בשר ויין בליל התענית דשפיר יכול להקל בזה למעשה במלוה מלכה, ובפרט אם הוא תמיד נוהג לאכול בשר ויין במלוה מלכה.

התענית. וכ"ה להדיא ב"דברי תורה" להגאון ממנוקאטש מהדו' ב' אות פ"ב, ובספר הליכות חיים בחלק שובבי"ם.

והנה עיין בספר סדר היום במש"כ בסדר ארבע תעניות, ועיין בס' טיב התשובה עמ' נ"ב דאיתא וז"ל אמנם הספר חסידים כתב עוד יותר שעיקר תענית מעלייתא היינו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין לא בכניסת התענית ולא במוצאי התענית, הובא בשו"ת מהרש"ל סימן צ"ב, וכ"כ הרש"ל ים של שלמה חולין פרק ה' סימן י"א דבכל תענית ראוי למאן דאפשר שלא יאכל בשר וישתה יין לפני התענית וגם לאחר התענית, וכן מצאתי כתוב בענייני תשובה שראוי לעשות כן, והביאו ראייה מהא דאמרין בתלמודא הושחרו שיניו מפני התענית, וידוע דלא הושחרו כי אם לאורתא, שאין אוכלין בשר ושותין יין לפני התענית ואחר התענית, ומ"מ דוקא למאן דאפשר כדי שלא יחטא על הנפש ואז לא יחוש לשחרורית השיניים שהן ליופי בלבד, וכ"כ הרבה אחרונים שבתעניות של תשובה לא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה שלפני התענית ובלילה שלאחריו ה"ה שיירי כנה"ג או"ח סימל קל"ד סעיף א', ברכי יוסף שם ס"ק ב' מנח"י תורת השלמים יו"ד סימן קפ"ה ס"ק י' פתחי תשובה שם ס"ק י"ג מחצית השקל או"ח סימן של"ד ס"ק ל"ג כף החיים שם ס"ק ק"ו וסימן תקנ"ח ס"ק ט"ז וסימן תקס"ד ס"ק י"ב מצות השם תיקוני תשובה סעיף ד' ערוך השלחן יו"ד סימן קפ"ה סעיף ל' תוספות חיים על חיי אדם כלל ט' ס"ק י"ז אליה רבה או"ח סימן קל"ד ס"ק א' וסימן תקנ"ח ס"ק ד' בית אהרן סדר היום. עכ"ל. הרי דכל הני שיטות סוברות שיש להחמיר בזה גם בלילה שלפני התענית. וא"כ בציור דידן שמתענה תענית שובבי"ם ביום ראשון, לכאורה אין לו לאכול בשר ויין בסעודת מלוה מלכה.

אבל אפשר דזה אינו, דהרי חזין שהמ"ב לא הביא האוסרים בשר ויין שבלייל התענית, דרק

הנה יש סיבה מיוחדת לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה, דעיין במס' שבת דף קיט ע"ב דאיתא ואמור רבי חנינא לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית וכו' רבי אבהו הוה עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תלתא הוה אכיל מיניה כולייתא. ועי' במ"ב ס' ש' ס"ק א' דאיתא וז"ל משמע בגמרא דיקבע סעודה זו על הפת לכתחלה כמו בשאר סעודות של שבת וגם משמע דטוב לכתחלה להדר אותה בבשר או בשאר תבשילין. עכ"ל. וכן עיי"ש בערוך השלחן דאיתא וז"ל ונכון לאכול בשר מי שיכול לאכול, ואם לאו יאכל דגים, שגם זה מאכל חשוב. עכ"ל. והנה מי שמתענה תענית שובבי"ם ביום ראשון בשבת (כגון אם מתענה כ"פ תעניות בשובבי"ם או כגון שיש איזה סיבה אחרית שרוצה דוקא להתענות ביום ראשון כפי מה שנוהגים להתענות פעם בשבוע בהני שבועות), יש לחקור האם הוא רשאי לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה בליל התענית.

הנה עי' ברמ"א באו"ח ס' של"ד סכ"ו דאיתא וז"ל ואם עבר וחילל (שבת) צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב בס"ק ע"ט דאיתא וז"ל ולא יאכל בשר היינו בלילה שאחר התענית. עכ"ל. ועי' ברמ"א ביו"ד ס' קפ"ה ס"ד דאיתא וז"ל ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה מ' יום, ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין ובשר. עכ"ל. וע"פ דברי המ"ב הנ"ל פשוט דגם ביו"ד שם "ליל התענית" היינו הלילה שלאחר התענית. ועי' במג"א בס' תקנ"ח ס"ק ג' דאיתא וז"ל דכמה מיני תעניות של תשובה אשכחן דאין לאכול במוצאי תענית בשר ויין. עכ"ל. והנה הא מיהא לפי האריז"ל דתעניות שובבי"ם הם משום תשובה הרי פשוט דאסור לאכול בשר ויין במוצאי

גליון זה מוקדש  
לע"נ שיינדעל בת ר' נחום ע"ה

## עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

### במצרים נצטוו עמרים במצות יתירות

עיין ברמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"א דאיתא וז"ל על ששה דברים נצטוו אדם הראשון וכו' הוסיף לנח אבר מן החי וכו' נמצאו שבע מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרי' ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוו עמרים במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. עכ"ל. ויל"ע מה הם המצוות יתירות שנצטוו עליהם עמרים במצרים.

והנה יש סוגיא אחת בש"ס שבו הוזכר שעמרים היה הגדול הדור, והיינו בפ"ק דסוטה, עיי"ש בדף יב ע"א דאיתא וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרים גדול הדור היה כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשואו אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת וכו' עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה. הרי דהוזכר בסוגיא זו "נשואין וגרושין", ואפשר דהיינו המצוות יתירות.

ויל"ע למה דוקא נצטוו בהני מצוות. ויל"ע דעיין לעיל בדף יא ע"ב דאיתא דרש רב עוריא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים וכו'. [ויש ראשונים שסוברים שזהו השורש להא דנשים חייבות בד' כוסות, וא"כ חזי דאין אלו דברי אגדה בעלמא.] הרי מבואר דנגאלו על ידי "קשר חזק" בין איש לאשתו. ויל"ע דלכך נצטוו בהני מצוות המחזקים הקשר בין איש לאשתו, דיש סדר מיוחד לנשואין וגירושין, ודלא כהגוי"ס. דו"ק.

## דעת תורה

מנחם ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

### ויאמרו אלקי העברים נקרא עלינו, נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו, פן יפגענו בדבר

או בחרב [ה' ג']

ופירש רש"י, וזה לשונו - פן יפגענו, 'פן יפגעך' היו צריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות, עכ"ל. ויש לומר הביאור בזה, דלעיל צוה השם למשה לומר לפרעה 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך', ופירש רש"י שם, דמיידי במכת בכורות. וכאן קיים משה רבינו ציווי זה, באומרו לפרעה 'פן יפגענו בדבר או בחרב', ו'בחרב' היינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י בפרשת עקב על הפסוק 'המסות הגדולות וגו' והזרוע הנטויה', ד'הזרוע הנטויה' זו החרב של מכת בכורות. (וזה באמת מקור נאמן לפירוש רש"י שם דמכת בכורות היתה ב'חרב', שהרי באמרים 'פן יפגענו בחרב' קיימו ציווי השם להתרות בו על מכת בכורות).

ומה שאמרו גם 'פן יפגענו בדבר', יש לומר הביאור בזה דהנה בפירוש רש"י בפרשת וארא, על הפסוק 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ' - כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך, שהייתם בדבר, שלחתי והכתי אותך ואת עמך עם הבהמות, ונכחדת מן הארץ, אבל בעבור זאת העמדתך וגו', עכ"ל. ומבואר, דמן הדין היה ראוי להכות את פרעה ואת עמו - דהיינו מכת בכורות, כמבואר בפירוש רש"י שם - עם הבהמות במכת דבר, אלא שהעמידו הקדוש ברוך הוא עד מכת בכורות 'בעבור הראותך את כוחי, ולמען ספר שמי בכל הארץ'.

וזהו שאמרו משה ואהרן לפרעה כאן - 'פן יפגענו בדבר או בחרב', כלומר, אם לא תשלחנו, יפגעך השם אלקינו באחד מהזמנים האלו - 'בדבר', דהיינו עם הבהמות במכת דבר. 'או בחרב', דהיינו במכת בכורות, שהיא בחרב.

### וישב משה אל ה' ויאמר, ה', למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך [ה' כ"ב]

לכאורה אין מובן סדר הדברים בזה, דמתחילה היה לו למשה רבינו לקבול על כי 'הצל לא הצלת את עמך', ואחר כך להוסיף שלא זו בלבד שלא הצלתם, אלא גם 'מאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה'.

והנה במקום אחר ביארנו, שצרות הגלות וסבלה הינם 'חבלי הלידה' של הגאולה, וזהו שטוענים ישראל בעודם בגלות - 'הרינו חלנו חיל כיולדה' (ישעיה כ"ו וברש"י שם), ועל כן היינו סבורים שקרובים אנו ליגאל, ותקותינו זו הינה לנו למפח נפש, כי בכל סבלינו וצרותינו אין אנו מכינים לנו ישועה, ועל זה השיב להם הקדוש ברוך הוא 'האני אשכיר ולא אוליד' (ישעיה ס"ו), כלומר, אם אשכיר את ציון ביסורי הגלות, בודאי גם אוליד אותה. וביארנו שם, שגם בגאולת מצרים היה קושי השיעבוד שקדם לה 'חבלי הלידה' של הגאולה.

ולפי זה יש לבאר הקובלנא של משה רבינו כאן גם כן על דרך זה, שמתחילה היה משה רבינו סבור שעול השיעבוד שהוכבד על ישראל מאז בואו אל פרעה, היה לצורך הגאולה, וסבלם של ישראל ומכאוביהם הינם 'חבלי הלידה' של הגאולה, אולם בראותו שאין הישועה צומחת מזה, שב אל הקדוש ברוך הוא וטען 'למה הרעות לעם הזה', 'ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך', כלומר, רעה זו שהרע פרעה לעם, לא הביאה להצלתם, ואם כן למה הרעות להם. ועל זה השיב לו הקדוש ברוך הוא 'עתה תראה' וגו', כלומר, קושי השיעבוד הזה היה באמת לצורך הגאולה, ועתה תראה כיצד הועילה רעה זו שהרע להם להוציאם ממצרים.

**אות לחופות**  
עימוד שהופך טקסט ליצירה  
otf74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים  
**י. בלוי**  
עד הבית

### לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במקד ההזמנות של י. בלוי  
bloy.co.il • 054-856-40-33  
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכתללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

### לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com  
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)  
או בפקס: 1532-5326259  
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל